

Антон

– Будую дом, ведаеш? – прыжмурыўшы вочы, дзядзька Антон сачыў за спраўнымі рукамі буфетчыцы.

– Ведаю, – адказвала буфетчыца Гандзя і стаўляла на столік надзьмуты пенай куфаль. – Усе ведаюць.

Пасля складаных гістарычных паваротаў людзі ўступалі на шлях будаўніцтва. Хутка наганяючы страчаны час, протрань запаўнялася новымі аднапавярхоўкамі. Але ў гэтых людзей не было нават кроплі шаленства. Памяць нахабна капіравала простыя домікі, узведзеныя ў першыя дні жыцця Мястэчка, павялічваючы адно іх вонкавыя памеры. Тым часам усё нутро, нябачныя душы дамоў, з якіх пачынаецца крок у будучыню, заставалася нязменным.

Дзядзька Антон узводзіў дом, інакшы за ўсе астатнія ў Мястэчку. Калі цесляры дайшлі да месца, дзе звычайна пачынаецца дах, на гэты першы дом ён загадаў паставіць другі. Упоперак да франтальнай сцяны першага паверху. Ужо па гэтай прычыне будынак быў незвычайны. Тры спальні на другім паверсе, кухня і салон на першым. У падвале гараж, а побач з гаражом майстэрня.

– Дом вялікі, але, праўду сказаўшы, каму

ён патрэбен? – сумна ўсміхаўся сваёй адзіноце.

– Такому дому патрэбная жанчына.

– А дзе ж яе знайсці... Сорак на спіне, – рытарычна пытаў Антон.

Антон, як і ўсе мужчыны ў нашай сям’і, быў сталяром. Хадзіў на фабрыку так доўга, пакуль не дайшоў да высновы, што няма ў гэтым ніякага сэнсу. Побач са старым домам збудаваў майстэрню, і з раніцы да вечара гулі там розныя станкі. Першай адзывалася піла, званая крайзэгай, потым габлярка, шліфавальны станок. Апошнім браў голас малаток, спалучаючы працу машын у форму, прадбачаную чалавекам.

У той час нават самая маленькая прыватная майстэрня аддзячвала за працавітасць рук прыбыткам, параўнальным з заробкам пана прэм’ер-міністра Ярашэвіча. Залатоўкі прыходзілі невядома адкуль, сыпаліся бярозавымі стружкамі, дубовымі абрэзкамі, сасновымі апілкамі. І калі чалавек, пазбягаючы памылак, характэрных міністрам, не мантачыў грошы на акцёрачак, што зачэпліва перабіраюць ножкамі, танцуючы канканы, ды на парыжскія пінжакі, не пераліваў іх у сонечныя промні часу, беспрадуктыўна страчанага на трапічных курортах, асобныя залатоўкі вырасталі ў сотні, у тысячы, у дзесяткі тысяч.

Антон абмінаў спакусы вялікага свету. Толькі ў суботнія пасляпоўдні даваў волю маленькім капрызам і адпраўляўся ў бар

“Сонейка”. Побач з прылаўкам быў ягоны столік. Можна адтуль глядзець у залу, а можна таксама назіраць за буфетчыцай Гандзяй, якая змагаецца з вялікай сціртай выкарыстаных шклянак і куфляў. Сядаў на звыклае месца і аддаваўся задуменню, спаглядаючы праз задымленыя галовы штодзённых кліентаў у свой свет.

Людзі, што часцей бываюць побач са смерцю, бачаць куды больш за іншых. Разумеючы зманлівую вартасць усіх скарбаў нашага свету, цэняць кожную хвіліну і рэч. Накапліваюць усё, што ў канчатковым разліку можа быць наяўным доказам іх прысутнасці ў жывых. Напрыклад, будуюць вялікія дамы.

Дзядзька Антон сустракаўся са смерцю штодзённа. У сваёй маленькай майстэрні ён вырабляў дамавіны, і ні адзін жыхар Мястэчка без яго веды не адышоў на вечны спачын.

– А калі памру, падрыхтуеш мне труну, Антоська, – казалі часам бабка Сонька. Яна была ўжо вельмі старая. Можна падумаць – вызвалілася ад пераможнай улады часу, а можа ўвайшла з ім у змову, недаступную іншым людзям? І час каторы ўжо год абмінаў яе, праходзіў побач, нават не працягваючы руку, каб маршчынай запісаць на твары чарговы дзень або месяц.

– Толькі, ведаеш, салідную, – удакладняла бабка.

– Падрыхтую, мама – адказваў Антон і,

апярэджваючы чарговыя дырэктывы, працягваў: – Я ўсё ведаю. Салідную, дубовую. А падушку зарадзім не стружкамі, а сапраўдным пер'ем.

– Дакладна так. У раі няёмка фарсіць сукенкай, запэцканай стружкамі.

У сваёй райскай будучыні бабка Сонька ніколі не сумнявалася. Вядома, не збіралася паміраць толькі па той прычыне, што на другім баку яе чакаюць з узнагародамі і прызамі за беззаганную стажыроўку ў горшым свеце. Размову пра труну хутчэй трэба лічыць сяброўскай гутаркай з часам, выпрабаваннем яго цярплівасці, праверкай чуйнасці.

А тут заставаліся яшчэ справы прازیчныя, не завершаныя, не зашпіленыя на апошні гузік.

– А вось не памру, пакуль не ажаню цябе, Антоська, – вызначала яна ці не апошняе заданне на сваім доўгім зямным шляху.

– Прыйдзецца крышку пажыць, – усміхаўся ён.

Але з чарговай восені справы паскорылі крок. Як звычайна ў суботні адвячорак, Антон зайшоў у «Сонейка». Пераступіўшы парог, не ўзяў напрамак да свайго століка, а скіраваўся да буфета. Абапершыся на прылавак, папрасіў піва, здзьмухнуў белую пену, каўкнуў доўгі глыток.

– Ведаеш, учора паставілі вяху. Застаецца знайсці жанчыну і жыць, – адазваўся, ці то жартам, ці ўсур'ёз.

Позірк можа часам перадаць больш за словы, і ён сваімі вачыма намагаўся знайсці вочы буфетчыцы.

– Хіба гэта праблема? – буфетчыца спаласквала куфлі, расстаўляла іх дном угору на паднос, шклянкімі сценкамі саслізгваліся кропелькі вады. – У такі дом, спакойны і бяспечны, знойдзецца і жанчына...

– А ты?

– Што, я?

– А ты, пайшла б?

– Я? Але я вас не кахаю.

– Каханне... Няўжо гэта самае важнае?

– Найважнейшае.

– Э, не! Найважнейшае – быць добрым чалавекам. Жыць так, каб з-за нас не плакалі.

Гэта была дзіўная размова. Можа таму, што дзядзька Антон у свае сорак пакуль нічога не ведаў пра каханне, бо калісьці даўно таму даў прысягу абмінаць яго здалёк, а дваццацігадовая Гандзя ведала ўсё? «У дваццаць? Немагчыма!», – скажуць скептыкі. Але гэта толькі доказ, што яны ніколі не аддавалі сябе гарачым пачуццям, асабліва фатальным, няшчасным да костачкі, калі кожная пралітая сляза коле тысяччу асколкаў, а хвіліна цягнення прыбаўляе дзесяць гадоў жыцця. Закаханыя васемнаццацігадовыя дзяўчаты – як начныя матылі. Не зважаючы ні на што, ляцяць да прызначанага сабе полымя. Іх шчасце – момант, але важнейшы за ўсё астатняе.

Потым, спапяліўшыся, выходзяць замуж за мужчын, якія нічым не нагадваюць іх вялікае каханне. Можна падумаць – ідуць не пад вянец, а ў спакойную бяспечную прыстань. Адны застаюцца там назаўжды, хаваючыся час ад часу ў сакрэтныя абдымкі ўспамінаў, другія жывуць успамінамі і ранейці пазней збягаюць абы-куды, толькі б далей ад сябе і гэтага невыноснага спакою.

У халодны кастрычніцкі дзень дзядзька Антон павёў пад вянец буфетчыцу Гандзю.

– Абрашчаецца раб божый Антоній до рабы божай Анны, – у драўлянай царкоўцы голас бацюшкі Сцяпана гучаў урачыста, уносіўся пад купалы, разыходзіўся адтуль на гасцей, што сышліся з усяго Мясцэчка дзяліць радасць з дзядзькам Антонам. Шматлікія дзядзькі, мала вядомыя сваякі, сябры сапраўдныя і выпадковыя, занялі месца з правага і левага боку алтара, пакуль маладыя крочылі цэнтрам.

Дваццацігадовая Гандзя выглядала вельмі прыгожа побач з дзядзькам Антонам, народжаным ў зусім для яе незразумелы і неверагодна далёкі даваенны час. І нават даўгаваты нос маладой панны, у супрацьпастаўленні з даўжэзнай Антонавай біяграфіяй, набіраў нейкія новыя, цікавыя кшталты.

На заканчэнне хор гукнуў “Многае лета”, а госці кінуліся натоўпам віншаваць шлюбную пару. У выніку такога ўрачыстага абраду застаецца жыць доўга і шчасліва.

І ў той дзень усе заходзіліся ад шчасця і шчыра цешыліся, што Антон у рэшце рэшт адшукаў прызначаную сабе палову.

А я ніяк не мог зразумець, у чым заслуга дзядзькі Антона. Якая ж праблема адшукаць тое, што заўсёды было, можа, у сотні крокаў між яго домам і барам “Сонейка”?

У гэтым своеасаблівым шлюбным спаборніцтве я куды вышэй цаніў дасягненні майго бацькі, Валодзі. Адукаваны ў вялікім горадзе, разам з дыпламам ён прывёз да нас у Мясцічка самую дзіўную жанчыну – Стэфанію.

У Стэфаніі ўсё было іншае. Крыху смешнае, крыху страшнае, а перш за ўсё – экзатычнае – палі капелюша, прыбраныя жоўтай ружай, павеўныя сукні, шарэнгі кніжак з залатымі хрыбтамі, на ўсю сцяну. Усё вылучала яе з манатоннага шэрагу жанчын у Мясцічку.

У сваім капелюшы, у квяцістай сукенцы, з кніжкай у руках выходзіла Стэфа на вуліцу. Вандравала для чыстай, нікому тут незразумелай прыемнасці вандравання. “А пані полька ізноў на шпацыр адправілася, – здзіўляліся суседзі. – Блакітная кроў, вядома”.

Я не ведаю, якой крывёй пячаталася мая маці. Можа, у ёй не было крыві ўвогуле? Калі бабка Сонька ўпершыню пабачыла яе ў нашай царкоўцы, так і падумала. Бледны твар і механічная саноўнасць крокаў, якія стаўляла, кіруючыся да прытвора, а потым

да царскіх варотаў, выклікалі меркаванне, што маецца справа з асобай неабавязкова зямнога паходжання.

„Ці ты, Уладзімір, хочаш узяць за жонку прысутную тут Стэфанію?“, – словамі нязменнымі спакон вякоў, прывітаў іх бацюшка Сцяпан. І звяртаючыся да маладой панны, ці не першы раз за ўласную царкоўную біяграфію, ён спытаў на зусім другой мове:

– A czy ty, Stefano, chcesz pojać za męza obecnego tu Władimira?

– Так, хце! – адказала Стэфанія, уступаючы такім чынам у вялікую галерэю местачковых жанчын.

– У мяне дрэнныя прадчуванні, – пасля вяртання з царквы сказала тады бабка Сонька. Разам з Марусяй яны ў кладоўцы змешвалі спірт з віном “Мысьліўскае” для вясельнага пачастунка. – Сніўся сон. Вецер разбурыў дах нашай хаты.

– Трындзіш дурніцу, – з-за другой бутэлькі адазвалася Маруся. – Усё ў цябе нейкія сны, прымхі, прадчуванні. А свет цяпер просты, як салдацкая песня.

– Але такога не можа быць – дзве веры на адной падушцы. І ніколі ў нашай сям’і не было. Дрэнна ўсё закончыцца.

Аднак Валодзя і Стэфанія жылі так нармальна, як і астатнія ў Мясцічку.

Шэраг гадоў бабка Сонька насіла гэты сон у сабе. З ім прачыналася, падступала да акна, шукаючы злавесныя знакі ў новым досвітку. Здольнасць чытаць будучыню ў

снах, у канфігурацыі вясновага лісця на дрэвах, у палёце птушак лічыла справай самай натуральнай у свеце. Узяла яе спадчынай ад сваёй бабкі, міжвольна і беспраблемна, як пераймаюцца пакаленнямі позірк, жэст, інтанацыя голасу, маршчыны наўкол вачэй. Напярэдадні вяселля дзядзькі Антона ёй не сасніўся ні адзін дрэнны знак.

Пасля шлюбу жыццё Антона і Гандзі пайшло ранейшымі рэйкамі – паралельна, перасякаючыся адно ў неабходныя моманты. Яна хадзіла ў “Сонейка”, ён з раніцы да вечара займаўся ў майстэрні. Габляваў дошкі. Збіваў іх, фарбаваў і лакіраваў. Высцілаў белым палатном.

Незаўважальна ён пачаў у сваю працу ўкладаць асаблівую пяшчоту. Тым болей яе было, чым болей яго думкі займала Гандзя. Закаханыя паэты складаюць надчасовыя паэмы, кампазітары пішуць сімфоніі, мастакі малююць абразы, а дзядзька Антон услаўляў каханне праз тое, што ўмеў рабіць найлепш. Дамавіны – раней смутныя і халодныя – пацяплелі, папрыгажэлі. Фантазійнымі барэльефамі ўсміхнуліся векі, высцілка памякчэла квяцістымі карункамі, нават цвікі забіваліся асцярожна, каб не хваляваць цішыню, што раней ці пазней знойдзе тут сваю прыстань.

– Ах, як прыгожа! – захаплялася бабка Сонька, заглядаючы ў майстэрню. – Аж хочацца прылегчы.

А потым, вяртаючыся да зямных спраў,

пытала:

– І як табе, Антоську, жывецца?

– Добра, мама. Нармальна, – адказваў дзядзька Антон.

– Пачакаю ўнукаў, і можна паміраць. А будзе дзяўчынка, назаві Сонькай, – вачыма ўяўлення яна бачыла маленькую дзяўчынку, што, пераймаючы яе імя, паходку, здольнасць чытаць знакі, запісаныя ў хмарах і лісцях дрэў, на яшчэ адно пакаленне выратуе ад небыцця ўсіх жанчын гэтага роду.

Напрадвесні справы пачалі ўскладняцца.

На пытанне: “І як табе, Антоську, жывецца?” – дзядзька Антон нязменна адказваў: “Добра, мама. Нармальна”. Але ягоныя вочы адводзіліся ўбок, уцякалі ў толькі яму вядомыя думкі. Гандзя вярталася з працы ўсё пазней і ўсё менш слоў прыносіла з сабой дадому.

– Які ж сёння стамляльны дзень! – і, раздзеўшыся, адмяжоўвалася ад мужавых пшчотаў і ўсяго свету сном.

Вясна ўсё вышэй падымала сонца і траву, для радасці людзей з зямлі высыпаліся кветкі. Аднак з кожнай кветкай, рассыпанай на сцежцы між домам і барам “Сонейка”, з твару цёткі Гандзі сціралася чарговая ўсмешка.

Ёй прыпаміналіся ружы першага каханьня. Сотні іх раслі калісьці ў местачковым скверыку. Жоўтыя, чырвоныя, белыя. Калісьці... Два гады таму. Даўней за вечнасць – і як бы ўчора! На працягу аднае кароткай летняй

ночы ўсе чырвоныя ружы былі сарваныя ўвішнымі рукамі. Памятала гэтыя рукі – закрываўленыя, акалечаныя вострымі калючкамі, яны засыпалі чырвонымі пялёсткамі яе валасы, вочы, вусны. Пацалункамі згартала кроў з ягонай далоні, з пальцаў, што зведалі кожны, найбольш сакрэтны куточак яе цела. А потым ён з'ехаў у афіцэрскую школу ў Познань, ажаніўся з прыстарэлай і непрыгожай дачкой нейкага палкоўніка, каб у будучыні таксама стаць палкоўнікам, а можа нават генералам. Ружы... Пялёсткі апалі, калючкі засталіся.

У першы вечар лета Гандзя не вярнулася зусім. Антон чакаў яе да поўначы, да світання, і цёплая, самая кароткая ноч года выдаўжалася ў бязмежную, халодную вечнасць. Наступнага дня ён не пайшоў у майстэрню. Сядзеў на кухні, глядзеў у вакно і чакаў. Вуліцай ішлі людзі – знаёмыя, суседзі. Ведаў іх імёны, але цяпер, як ніколі раней, усе яны здаваліся яму чужымі, ананімнымі і лішнімі. Натоўп толькі тады мае твар і імя, калі ёсць у ім блізкі нам чалавек.

Антон ведаў, што будзе чакаць Гандзю ўсё жыццё. Днямі ён сядзеў ля вакна, а адвячоркамі заходзіў у “Сонейка”. Пустое месца за буфетам забівалася ў сэрца балючым цвіком, а штодзённыя наведвальнікі, калі пытаў іх пра Гандзю, разводзілі рукамі і сумна ўсміхаліся.

Праз тыдзень асірочаны буфет узяла ў свае рукі новая буфетчыца Лёдзя, а з пер-

шым снегам Антону прыйшоў ліст. Некалькі слоў, запісаных на паперы: “Прабач і не чакай, я ніколі не вярнуся”. На паштовай пячатцы спрабаваў адчытаць назву мясцовасці, але чорныя літары складваліся ў незразумелае слова “ніколі”.

– І што цяпер будзе? Развод? – спытала бабка Сонька. – У нашай сям’і ніколі не здараліся разводы.

Перакінула ў памяці ўсіх жанчын, пачынаючы з той першай, што выйшла з расшчэпленнага перуном дрэва. Каханья або не каханья, усе цярпліва пераадольвалі тунель стагоддзяў, падсвядома накіроўваючы жыццё да светлага выхаду ў нашыя дні.

– Свет ашалеў, – сказала бабка Сонька і замоўкла на бліжэйшы тыдзень.

У майстэрні, перанесенай у падвал новага дому, Антон моўчкі збіваў дошкі ў добра вядомую форму, а ў думках назойліва завіхаліся словы: “Прабач і не чакай...” І ў водгук кожнаму слову малаток забіваў цвікі. Мацней і мацней, не зважаючы ні на што.

На працягу наступных сямі дзён бабка Сонька вярталася памяццю да восеньскіх ранкаў і начэй, якія папярэдзвалі вяселле дзядзькі Антона. Гартала іх каторы раз, шукаючы знак, што раней, з-за неахайнасці, абмінуўся ўвагай. Але нічога там не знаходзіла. Не сасніўся ніякі сон, праз прыадчыненае акно не ўварвалася ў дом ашалелая птушка, люстра на сцяне не рассыпалася дробным макама. Пасмутнела. Бо

адчула, што пакінула, адышла назаўжды ад
яе моц прадчування будучыні, пера-
чытвання сноў і рэальных знакаў. І прый-
дзеца жыць вечна ў чужым і незразумелым
свеце.

КАМУНІКАТ.ORG